

LES
MIZNÚCICH
HVIEZD

KRISTIN HARMELOVÁ

**LES
MIZNÚCICH
HVIEZD**

LES MIZNÚCICH HVIEZD

KRISTIN HARMELOVÁ

Original title: Kristin Harmel: THE FOREST OF VANISHING STARS

Copyright © Kristin Harmel Lietz, 2021

All rights reserved.

Cover design by Chelsea McGuckin

Cover photographs by Stephen Mulcahey / Trevillion Images and Getty Images

Translation © Barbora Al Zafari, 2022

Slovak edition © Fortuna Libri, Bratislava 2022

Vydalo vydavateľstvo Fortuna Libri.

www.fortunalibri.sk

Redakčná a jazyková úprava Otilia Škvarnová

Odborná spolupráca s jidiš PhDr. Katarína Mešková Hradská, PhD.

Prvé vydanie

Táto kniha je fikcia. Mená, postavy, miesta a udalosti sú buď výtvorom autorkinej fantázie, alebo sú použité fiktívne, a preto akákoľvek podobnosť so skutočnými živými alebo mŕtvymi osobami, obchodnými spoločnosťami, udalosťami či miestami je úplne náhodná.

Všetky práva vyhradené.

Nijaká časť tejto publikácie sa nesmie reprodukovať, ukladať do informačných systémov ani rozširovať akýmkoľvek spôsobom, či už elektronicky, mechanicky, fotografickou reprodukciou, alebo inými prostriedkami, bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ISBN 978-80-573-0258-2

*Venujem Kathy Trocheckovej (Mary Kay Andrewsovej),
Kristy Woodsonovej Harveyovej, Patti Callahanovej Henryovej,
Mary Alice Monroovej, Meg Walkerovej, Shaunovi Hettingerovi
a všetkým členom našej komunity Friends & Fiction.
Naplnili ste temný rok svetlom, láskou a priateľstvom
a ja vám budem navždy vďačná za to, že ste ma zachránili.*

PRVÁ KAPITOLA

1922

Starena v prítmí ulice čakala, kým svetlá v byte na Behaimstrasse 72 zhasnú. Balkón priam prekypoval krvavočervenými ružami, po železnom zábradlí sa tiahol vinič, no mladý pár, čo tam žil – Siegfried Jüttner, bažiaci po moci, a jeho chladná manželka Alwine –, nepatril k tým, ktorí by polievali kvety. O to sa starala ich slúžka. Opatrovať niečo živé totiž dokážu iba tí, čo majú v sebe dobro. Starena už sledovala Jüttnerovcov takmer dva roky, vedela o nich veľa. Boli to informácie dôležité pre misiu, ktorú sa chystala podstúpiť.

Vedela napríklad, že pán Jüttner patril k prvým mužom v Berlíne, ktorí vstúpili do Národnosocialistickej nemeckej robotníckej strany, nového politického hnutia, ktoré si vo vojnu zničenej krajine postupne získavalo podporu. Vedela, že ho k tomu inšpirovala návšteva Mníchova pred takmer troch rokov, kde v reštaurácii Hofbräukeller sledoval búrlivý príhovor mladého muža menom Adolf Hitler. Vedela, že len čo si tú reč vypočul, kráčal dvadsať minút späť do elegantného hotela Vier Jahreszeiten, zobudil svoju mladú ženu a pomiloval sa s ňou aj napriek jej

prvotným protestom, lebo sa jej práve snívalo o mladíkovi, ktorého kedysi milovala a ktorý zahynul počas veľkej vojny.

Starena tiež vedela, že dieťa počaté v tú jeseňou voňajúcu bavorskú noc, dievčatko, ktoré Jüttnerovci nazvali Inge, má materinské znamienko v tvare holubice na vnútornej strane ľavého zápästia.

Vedela, že dievčatko v nasledujúci deň, šiesteho júla 1922, oslávi svoje druhé narodeniny. A s rovnakou istotou, ako že nežné zvončeky konvaliniek a modrasté lístky prilbice dokážu zabiť človeka, vedela, že to dievčatko nesmie u Jüttnerovcov zostať.

Preto aj prišla.

Jerusza vždy vedela veci, o ktorých ostatní netušili. Napríklad presne poznala chvíľu, keď Frédéric Chopin v roku 1849 zomrel, lebo sa v noci zobudila z hlbokého spánku na tóny jeho *Revolučnej etudy*, ktoré jej v hlave duneli ako pochodujúci sprievod. Keď sa v roku 1867 narodila Marie Curiová a v roku 1879 Albert Einstein, pocítila, ako sa jej pod nohami trasie zem. A v jeden sparný júnový deň roku 1914, dva mesiace po tom, čo dovŕšila sedemdesiatštyri rokov, pocítila hlboko v krčnej žile, dva týždne predtým, než sa k nej tá správa dostala, že dedička rakúsko-uhorského trónu zasiahne guľka atentátnika a celkom poruší krehkú rovnováhu sveta. Už vtedy jej bolo jasné, že sa schyľuje k vojne, rovnako ako teraz. Videla to v tmavých oblakoch, ktoré sa zoskupili na horizonte.

Jeruszina matka, ktorá sa v roku 1860 otráвила jedom, ktorý si sama namiešala, jej vždy hovorievala, že táto neuveriteľná schopnosť je darom od Boha a dedí sa z matky na dcéru len u tých najšťastnejších židovských žien. Jerusza, posledná v pokrvnej línii ťahajúcej sa po celé stáročia, si občas bola celkom

istá, že je to skôr prekliatie, no nech to už bolo čokoľvek, stalo sa to jej celoživotným bremenom, ktoré ju nútilo nasledovať hlasy ozývajúce sa v lesoch. Listy si šepkali v korunách stromov. Kvetty rozprávali príbehy staré ako sám čas. Ak sa človek dobre započúval, príroda mu prezradila aj svoje najväčšie tajomstvá, ktoré boli, ako inak, tajomstvami samotného Boha. Aj v tej chvíli to bol Boh, kto priviedol Jeruszu na roh tmavej berlínskej ulice, kde sa stane zodpovednou za zmenu osudu jedného dieťaťa a možno aj kúska sveta.

Jerusza už žila osemdesiatdva rokov, takmer dvakrát tak dlho ako priemerný Nemec. Keď sa ľudia na ňu dívali – ak sa vôbec unúvali na ňu pozrieť –, boli viditeľne prekvapení jej zošúverenou tvárou, rukami skrútenými vekom a ťažkým osudom. Väčšinu času ju však cudzí ľudia ignorovali, tak ako to Siegfried a Alwine Jüttnerovci urobili už aspoň tisíckrát, keď okolo nej prechádzali po ulici. Jej vek ju robil osobitne neviditeľnou najmä pre tých, ktorým viac záležalo na vzhľade a moci. Zhodnotili, že je pre nich neužitočná, že je len stratou času, stratou priestoru. Koniec koncov, niekto taký starý už predsa aj tak čoskoro umrie. No Jerusza, ktorá celý svoj život prežila vďaka rastlinám a bylinkám v tých najtmavších kútoch najhlbších lesov, vedela, že bude žiť ešte takmer dvadsať rokov, kým nebude mať stodva, a potom zomrie v jeden jarný utorok, keď sa rozpustia posledné snehy roka 1942.

Slúžka Jüttnerovcov, plachá dcéra mŕtveho námorníka, odišla z bytu pred dvoma hodinami. Bolo pár minút po desiatej, keď konečne Jüttnerovci zhasli všetky svetlá. Jerusza si vydýchla. Tma bola jej štítom, vždy to tak bolo. Nazrela do zatvoreného okna izby napravo a cez smotanový záves sa jej sotva podarilo

rozoznať obrysy detskej postieľky. Presne však vedela, kde je, lebo v tej izbe bola už veľakrát, keď nikto nebol doma. Vtedy rada prstami prechádzala po jej borovicovom ráme a cítila jeho drsný povrch. Drevo má svoju pamäť, to je azda jasné, a prvý raz, čo sa Jerusza dotkla postele, kde spávalo dieťa, premohol ju pocit, ako keby ju zaplavilo teplé biele svetlo.

Bolo to to isté svetlo, ktoré ju sem pred dvoma rokmi priviedlo z lesa. Prvýkrát ho videla v júni 1920, svietilo nad korunami stromov ako jej osobná polárna žiara a ukazovalo jej cestu na sever. Nenávidela mesto, hnusilo sa jej zdržiavať sa na mieste, ktoré vytvorila ľudská, a nie Božia ruka. No bola presvedčená, že nemá na výber. Nohy ju doniesli rovno na Behaimstrasse 72, aby bola svedkom toho, ako čiernovlasá pani Jüttnerová po prvý raz dojí svoj dieťa. Videla, ako to bábätko žiari, dokonca už vtedy bolo ako svetielko v najhlbšej tme, o ktorom nikto nevedel, že prichádza.

Nechcela dieťa. Nikdy po ňom netúžila. Možno preto jej tak dlho trvalo, kým zareagovala. No príroda nerobí nijaké chyby a v tej chvíli, keď obloha sčernela krdľom tichých drozdov letiacich ponad rozsvietené mesto, vedela, že nastal čas.

Bolo jednoduché vyliezť po požiarom rebríku modernej budovy a ešte ľahšie otvoriť nezaistené okno Jüttnerovcov a potichu sa prešmyknúť dnu. Dieťa bolo hore, mlčky ju sledovalo tými ligotajúcimi sa výnimočnými očkami – jedno bolo modré ako súmrak, druhé zelené ako les po daždi. Vlásoky malo čierne ako noc, ústočká červené ako vlčí mak.

„*Ich bin gekumen dir cunemen,*“ zašepkala Jerusza v jazyku jidiš, ktorý ešte dievčatko nepoznalo. *Prišla som si po teba.* Prekvapilo ju, ako prudko jej bije srdce.

Nečakala odpoveď, no dieťa zľahka pootvorilo pery a natiahlo ľavú rúčku dlaňou hore, až sa v tme zatrblietalo znamienko v tvare holubice. A potom tichučko niečo vyslovilo, niečo, čo by menej vnímavý človek považoval za detské bľabotanie, ale Jerusza to neomylné začula. „*Dos zent ir,*“ povedalo dievčatko v jazyku jidiš. *Si to ty.*

„*Jo, dos bin ich,*“ prikývla Jerusza. A po tých slovách zobrala dieťa, ktoré ani nezaplakalo, do náručia a privinula si ho k vädnicim krivkám svojho tela, vyliezla z okna a po železnom rebríku zostúpila až na chodník bez toho, aby spôsobila čo i len najmenší hluk.

Dieťa ju mlčky sledovalo zo záhybov jej pláštá, nerovnaké očká farby oceánu malo okrúhle od zvedavosti, dívalo sa, ako za nimi mizol Berlín a ako ich postupne pohltil les tiahnuci sa na sever.

DRUHÁ KAPITOLA

1928

Dievčina z Berlína mala osem rokov, keď ju Jerusza po prvý raz učila, ako zabiť človeka.

Samozrejme, že vo chvíli, keď pred šiestimi rokmi došli na okraj lesa, dieťaťu odobrala meno. Inge znamenalo „dcéra hrdinského otca“ a to bola lož. Dievčatko už nemalo nijakých rodičov, len les.

A okrem toho Jerusza od prvej chvíle, čo zazrela svetlo nad Berlínom, vedela, že dievča sa bude volať Jona, čo v hebrejčine znamená „holubica“. Vedela to dokonca ešte skôr, ako zbadala jeho materinské znamienko, ktoré ani časom nezbledlo, naopak, zosilnelo, stmavlo a bolo znakom toho, že toto dieťa je výnimočné, že je predurčené na niečo veľké.

Vybrať správne meno bolo absolútne nevyhnutné a starena nedokázala dievčinu volať inak než Jona, lebo ňou naozaj bola. Na odplatu očakávala to isté, aby Jona brala ohľad aj na jej skutočnú identitu. Jerusza znamenalo „jej vlastné dedičstvo“, čo bol odkaz na magickú schopnosť, ktorú získala od svojej matky, a takisto to bola pocta lesu, ktorému patrila. Jone nedovolila

volať ju nijako inak. „Matka“ znamenalo niečo celkom iné, niečo, čo Jerusza nikdy nebude a ani nechcela byť.

„Existujú stovky spôsobov, ako niekomu vziať život,“ vysvetľovala Jerusza dievčaťu v jeden júlový podvečer, nedlho po tom, ako dieťa dosiahlo osem rokov. „A ty ich musíš poznať všetky.“

Jona, ktorá práve z kúska dreva strúhala malého vtáčika, zdvihla hlavu. V tom období sa dala do vyrezávania postavičiek, ktoré by jej robili spoločnosť. Jerusza tej potrebe nerozumela, lebo si samotú cenila nadovšetko, no považovala to za neškodnú zábavku. Vlasy čierne ako najtmavšia noc bez jedinej hviezdy padali Jone vo vlnách na chrbát a vychudnuté plecia. V nekonečných nepokojných očiach mala prekvapený výraz. Slnko bolo nízko na oblohe a jej tieň sa za ňou ťahal až po okraj čistinky, akoby sa snažil utiecť do lesa. „Veď si mi vždy hovorila, že život je vzácny, že je to dar od Boha, že ho musíme chrániť,“ protirečila.

„Áno, lenže ten najdôležitejší život, ktorý musíš chrániť, je tvoj vlastný.“ Jerusza vystrela dľaň a priložila si hranu ruky na priedušnicu. „Keby ťa niekto napadol, silný, dobre umiestnený úder sem môže byť preňho osudný.“

Jona zopárkrát zažmurkala, pričom sa jej dlhé mihalnice obtreli až o líca, ktoré boli priam nadprirodzene bledé, hoci na ne neúprosne pražilo slnko. Položila dreveného vtáčika vedľa seba na zem a ruka sa jej triasla, keď sa spýtala: „Ale kto by ma napadol?“

Jerusza znepokojene hľadela na dieťa. Napriek všetkej jej snahe stále malo hlavu v oblakoch. „Ty si ale hlúpa!“ oborila sa na ňu. Dievča sa od nej odtiahlo. Jerusza považovala za dobré, že sa jej Jona bála, lebo ju čakali hrozné veci. „Tvoja otázka je

nesprávna, ako zvyčajne. Príde deň, keď budeš vďačná za všetko, čo som ťa naučila.“

Nebola to odpoveď na jej otázku, no dievča by sa so starou nikdy nehádalo. Jerusza bola silná ako horský kamzík, múdra ako krkavec, pomstychtivá ako straka. Chodila po tejto zemi už takmer deväť desaťročí a vedela, že dievča má z jej veku a múdrosti strach. Tak sa jej to páčilo. Dieťa malo jasne chápať, že nie je jeho matka, iba učiteľka, nič viac.

„Ale, Jerusza, ja neviem, či by som niekomu dokázala vziať život,“ šepľala Jona napokon neistým hlasom. „Ako by som potom vedela žiť sama so sebou?“

Jerusza si pohrdlivo odfrkla. Nechcelo sa jej veriť, že to dievča môže byť ešte stále také naivné. „Ja som už zabila štyroch mužov a jednu ženu, dieťa. A žije sa mi samej so sebou vcelku dobre.“

Jona na ňu vyvalila oči, no neprehovorila, kým slnko nezapadlo za obzor a jej vyučovanie na ten deň sa neskončilo. „Koho si zabila, Jerusza?“ zašepkala do tmy, keď ležali na chrbtoch na zemi pod smrekovou strieškou, ktorú si pred týždňom sami vyrobili. Presúvali sa každý mesiac-dva, zakaždým si postavili novú chatrč z darov lesa a nezabudli nechať štrbinu v narýchlo zhotovenom drevenom strope, aby videli na hviezdy, keď nehrozil dážď. V tú noc bola obloha celkom jasná a Jerusza pozorovala Malý voz, Veľký voz i súhvezdie Draka, ako sa plazí po nebi. Život sa ustavične mení, no hviezdy zostávajú konštantné.

„Jedného gazdu, dvoch vojakov, kováča a ženu, ktorá zavraždila môjho otca,“ odvetila bez toho, aby sa pozrela na Jonu. „Všetci by ma boli zabili, keby som im poskytla príležitosť.“

Nikdy nesmieš dať druhým takú šancu, Jona. Ak na to zabudneš, zomrieš. A teraz si oddýchni.“

Kým nastal ďalší spln, Jona vedela, že správne mierený kop do spodnej časti chrčtice dokáže preraziť obličku. Horizontálny úder hranou ruky do koreňa nosa rozdrví tvárové kosti až hlboko do lebky a spôsobí krvácanie do mozgu. Tvrdý kopanec palcom do spánku, ak je protivník na zemi, môže rýchlo ukončiť jeho život. Keď sediaceho človeka zoberieš zozadu do zveráka a prudko mu trhneš hlavou dozadu, zlomíš mu väzy. A rez nožom od zápästia až po vnútornú stranu lakťa, pozdĺž vretennej tepny, znamená, že človek do niekoľkých minút vykrváca.

No keďže svet musí byť stále v rovnováhe, na každý spôsob usmrtenia sa Jona musela naučiť, ako poskytnúť pomoc. Čučoriedky obnovia obeh krvi či oživia zlyhávajúce obličky. Kocúrnik rozdrvený na pastu zastaví krvácanie. Korene lopúcha vytiahnu jed z krvného obehu. Bobuľky čiernej bazy majú moc stiahnuť smrteľnú horúčku.

Život a smrť. Smrť a život. Dve veci, na ktorých len málo záleží, lebo na konci aj tak duša opúšťa telo a spája sa s Bohom. Jona tomu však ešte nerozumela. Nevedela, že sa narodila, aby napravila svet, pre *tikun olam*, a že každá *micva*, ku ktorej bola privolaná, rozvíri božské iskry svetla.

Keby ich tak vedel uživiť len samotný les! No ako Jona rástla, potrebovala šaty, mlieko na spevnenie kostí, topánky, aby si v lese v lete nedorážala nohy a v zime jej neomrzli prsty. Keď

bola Jona ešte malá, niekedy ju Jerusza nechávala v lese deň a noc samu, pričom ju vystrašila príbehmi o vlkolakoch, ktorí požierajú dievčatká, aby sa uistila, že bude stále dávať pozor, a vypravila sa do najbližšieho mesta, aby získala, čo potrebovali. Ale ako Jona rástla, kládla čoraz viac otázok, a tak Jeruzsi neostávalo nič iné, len brať ju so sebou, ukázať jej nástrahy sveta tam vonku, pripomenúť jej, že sa nedá veriť nikomu.

V jednu mrazivú noc v roku 1931, keď ťažký sneh padal z čiernej oblohy, dotiahla Jerusza dieťa s vytreštenými očami do mestečka Grajewo na severovýchode Poľska. A hoci ho vyslovene upozornila, aby bolo ticho, Jona to nedokázala dodržať. Keď sa tmou zakrádali k jednému gazdovstvu, Jona ju zasypávala otázkami: „Z čoho je vyrobená tá strecha? Prečo spia kone v stodole, a nie na poli? Ako urobili tie cesty? Čo je na tej zástave?“

Napokon ju Jerusza zahriakla: „Dost' už, dieťa! Nič tu pre teba nie je, len nebezpečenstvo a beznádej. Túžba po živote, ktorému nerozumieš, je ako dívať sa do slnka. Tvoje bláznovstvo ťa zničí.“

Jona na chvíľu zmlkla, ale keď sa Jerusza prešmykla zadnou bráničkou a vrátila sa s párom topánok, s nohavicami a s vlneným kabátom, ktorý Jone určite posluží aj niekoľko zím, Jona sa zaťala a odmietla ju nasledovať.

„Čo sa zase deje?“ nástojila podráždená Jerusza.

„Čo to tam robia?“ spýtala sa Jona a ukázala na okno domu, za ktorým práve rodina zasadla k stolu. Bola prvá noc Chanuky a bola to židovská rodina. Preto si Jerusza vybrala práve ten dom. Vedela, že kým im bude kradnúť veci, budú zamestnaní niečím iným. V tej chvíli sa otec rodiny postavil, tvár mu osvetľovali sviečky horiace na rodinnej chanukiji, a hoci jeho

hlas nebolo počuť, bolo zrejmé, že spieva, oči mal pritom zavreté. Jeruszi sa nepáčil výraz Joninej tváre počas pozorovania toho výjavu. Bola v ňom túžba i očarenie a také pocity vždy vedú len k neblahým myšlienkam na útek. „Praktiky hlupákov,“ zahundrala napokon. „Nič pre teba. Teraz už pod.“

Jona sa však ani nepohla. „Vyzerajú takí šťastní. Oslavujú Chanuku?“

Samozrejme, že dievča poznalo odpoveď. Jerusza každý rok vystrúhala chanukiju z dreva len preto, lebo jej to matka pred dávnymi rokmi nakázala. Chanuka nepatrila k najdôležitejším židovským sviatkom, no oslavovala prežitie a to bolo niečo, čo každý, kto žil v lese, rešpektoval. Napriek tomu sa to dievča podľa nej správalo bláznivo.

Jerusza prižmúrila oči. „Opakujú slová, ktoré pre nich pravdepodobne už dávno stratili zmysel, Jona. Opakovanie je pre ľudí, ktorí nechcú myslieť sami za seba, ktorí nemajú nijakú predstavivosť. Ako môžeš nájsť Boha vo chvíľach, ktoré sa ti stali iba zvykom?“

Ani jedna z nich potom už neprehovorila, len ďalej sledovali rodinu za oknom. „Ale čo ak práve v tom opakovaní nachádzajú útechu?“ spýtala sa napokon Jona neistým hlasom. „Čo ak v tom je to čaro?“

„Ako by, dočerta, nejaké opakovanie mohlo mať čaro?“ Jerusza už strácala trpezlivosť, lebo ešte sa potrebovali nejako dostať do maštale a získať mlieko.

„Veď aj Boh necháva tie isté stromy, aby každý rok rodili,“ premýšľala Jona nahlas. „Ponecháva tie isté ročné obdobia, aby prichádzali a odchádzali, tie isté kvety, aby kvitli, vtáky, aby spievali. A je v tom čaro, či nie?“

Jeruszu to tak ohromilo, že nedokázala vysloviť jediné slovo. Jona ju ešte nikdy predtým neporazila v jej vlastnej hre. „Už nikdy nespochybnúj moje slová!“ osopila sa na ňu. „A teraz už drž zobák a pod.“

Nedalo sa vyhnúť tomu, aby Jona postupne nezačala premýšľať o svete mimo lesa. Jerusza vždy vedela, že ten čas príde, a teraz na jej pleciach ležalo bremeno urobiť všetko preto, aby dievča zakaždým, keď si pomyslí na civilizáciu, bude ju vnímať so správnou dávkou strachu.

Odkedy sa Jerusza ujala dievčata, naučila ho všetky jazyky, ktoré sama ovládala, takže Jona už vedela plynulo hovoriť v jidiš, po poľsky, bielorusky, rusky a nemecky, ako aj trošku po francúzsky a anglicky. *Človek musí rozumieť slovám svojho nepriateľa*, hovorievala Jerusza a bola šťastná, keď videla strach v Joniných očiach.

No bolo toho ešte toľko, čo jej musela odovzdať, a tak počas ich výprav do miest začala kradnúť aj knihy. Naučila Jonu čítať, rozumieť vede, pracovať s číslami. Trvala na tom, aby poznala *Tóru* a *Talmud*, ale priniesla jej aj kresťanskú *Bibliu*, ba i moslimský *Korán*, lebo Boh je všade a jeho hľadanie je nekonečné. Jej to zabralo celý život a doviedlo ju to do tmavého rohu berlínskej ulice v lete roku 1922, keď bola prinútená uniesť dieťa, ktoré sa jej tak často stalo trňom v oku.

A hoci ju Jona rozčuľovala častejšie, ako bolo prijateľné, dokonca aj ona musela uznať, že tá dievčina je bystrá, citlivá, predvídavá. Knihy priam hltala a oduševnene počúvala, vždy keď sa Jeruzsi uráčilo zveriť jej jedno zo svojich tajomstiev. Keď Jona dosiahla štrnásť rokov, vedela o svete viac než väčšina mužov s univerzitným vzdelaním. A čo bolo

ešte dôležitejšie, poznala tajomstvá lesa, všetky spôsoby, ako prežiť.

Ako sa dievčaťu odhaľoval pred očami svet, Jerusza trvala na dvoch podmienkach: po prvé, že Jona ju vždy musí poslúchnuť, a po druhé, že musí zostať ukrytá v lese, ďaleko od tých, ktorí by jej mohli ublížiť.

Jona sa jej občas pýtala prečo. Kto by jej chcel ublížiť? Čo by jej mohli urobiť? Jerusza však nikdy neodpovedala, lebo si po pravde nebola istá. Vedela len, že v skorých ranných hodinách šiesteho júla 1922, keď sa náhlila s dvojročným dieťaťom v náručí späť do lesa, začula ostrý, jasný hlas z neba: *Jedného dňa sa jej vráti minulosť a zmení to smer mnohých životov, ba možno ju to pripraví o jej život. Jediným bezpečným miestom je les.*

Bol to ten istý hlas, ktorý jej predtým povedal, aby uniesla to dieťa, hlas, ktorý sa jej vždy prihováral medzi stromami. Jerusza prežila väčšinu svojho života v domnienke, že je to hlas Boha. Teraz, na sklonku svojho života, si už však nebola taká istá. Čo ak ten hlas v jej hlave patril iba jej? Čo ak to bolo dedičstvo po jej bláznivej matke, iskra šialenosti, a nie vyššie poslanie?

No zakaždým, keď tie otázky vyplávali na povrch, Jerusza ich potlačila. Hlas zhora prehovoril a ktovie, aký osud by ju postrelol, keby neposlúchla.